

Щербаня Дмитра Миколайовича

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ

про офіційне тлумачення положень частини першої ст. 2, частини першої ст. 114 Цивільного процесуального кодексу України та абзацу 1 частини першої ст. 12 «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»

Предмет тлумачення

Частина першої ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі за текстом - ЦПК): «цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України «Про міжнародне приватне право» - щодо можливості здійснення цивільного судочинства на підставі інших законодавчих актів, ніж ті що вказані в ст. 2 ЦПК.

Частина перша ст. 114 ЦПК: «Позови, що виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини» та абзацу 1 частини першої ст. 12 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII (далі за текстом - Закон № 1207-VII): «У зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя судами Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на тимчасово окупованих територіях, змінити територіальну підсудність судових справ, підсудних розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя судам, та забезпечити розгляд: цивільних справ, підсудних місцевим загальним судам, розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, - місцевими загальними судами міста Києва, що визначаються Апеляційним судом міста Києва» щодо повноважень апеляційного суду м. Києва визначати підсудність окремих категорій справ підсудних місцевим загальним судам, розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Практична необхідність надання офіційного тлумачення викликана наступним.

Згідно ст. 1 ЦПК завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

А виходячи із положень частини першої ст. 2 ЦПК цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України «Про міжнародне приватне право».

Таким чином, згаданою правовою нормою визначено **вичерпний перелік** НПА на підставі яких здійснюється цивільне судочинство: Конституція, ЦПК та Закон «Про МПП». І очевидно, що здійснювати провадження у цивільних справах виходячи із процесуальних норм викладених в інших законах, ніж ті що визначені в ст. 2 ЦПК недопустимо, оскільки посилення суду на такі процесуальні норми не відповідає принципу правової визначеності та прямо суперечить **ст. 19 Конституції України**, згідно якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Неможливо залишити поза увагою, що деякі цивільно-процесуальні норми розміщені також і в інших законах, ніж ті що визначені в ст. 2 ЦПК.

Так, в ст. 34 ЗУ «Про виконавче провадження» визначено порядок роз'яснення рішень, ухвал та виконавчих документів, а саме: встановлено коло суб'єктів, яким надано право звертатися із відповідними заявами, строк розгляду судом таких заяв, тощо.

В той же час, в ЦПК міститься ст. 221 «Роз'яснення рішення суду», яка визначає аналогічний порядок роз'яснення судового рішення. І при зверненні до суду із заявою про роз'яснення судового рішення, суди при вирішенні такої заяви посилаються саме на ст. 221 ЦПК, **що повністю відповідає ст. 2 ЦПК щодо здійснення цивільного судочинства лише на підставі визначених в такій статті законодавчих актів.**

27.04.2014 року вступив в силу ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII.

А згідно положень частини першої ст. 12 даного Закону фактично змінено підсудність справ, які є підсудними судам АРК, а саме: «У зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя судами Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на тимчасово окупованих територіях, змінити територіальну підсудність судових справ, підсудних розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя судам, та забезпечити розгляд: цивільних справ, підсудних місцевим загальним судам, розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, - місцевими загальними судами міста Києва, що визначаються Апеляційним судом міста Києва».

Але законодавцем не внесено жодних змін до положень ЦПК щодо підсудності справ (ст. ст. 109 – 177), а також не доповнено ст. 2 ЦПК щодо можливості здійснення судочинства на підставі ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Зокрема, згідно частини першої ст. 114 ЦПК позови, що виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини. Тобто, даною процесуальною нормою встановлено **імперативне правило щодо виключної підсудності спорів**, які виникають із нерухомого майна. Водночас, саме після вступу в силу вищевказаного закону,

застосування судами ст. 114 ЦПК щодо виключної підсудності окремої категорії справ (що виникають із нерухомого майна), які підсудні судам АРК кардинально змінилась. А саме, апеляційним судом м. Києва визначається підсудність таких справ загальним місцевим судам м. Києва *у порушення вимог ст. 114 ЦПК.*

Але, предмет позову у таких справах стосується нерухомого майна, яке розташоване на території Автономної Республіки Крим, і відповідно згадані позови повинні пред'являтися за місцем розташування такого майна (ч.1 ст. 114 ЦПК). Оскільки, інше в частині першій даної статті не передбачено.

Але, апеляційний суд м. Києва та місцеві загальні суди, що розташовані на території міста Києва при відкритті провадження у справі зазначені обставини до уваги не беруть та в порушення правил підсудності викладених в частині першій ст. 114 ЦПК виносять ухвали про відкриття провадження у даній категорії справ.

Як наслідок, *судами допускається неоднакове застосування одних і тих самих положень процесуального закону в юридично однакових ситуаціях.* Так, до вступу в силу Закону № 1207-VII, частина перша ст. 114 ЦПК застосовувалась правильно і справи, що впливають із нерухомого майна розташованого в АРК розглядались місцевими загальними судами АРК. Але вже після вступу в силу такого закону, апеляційний суд м. Києва фактично протиправно змінює підсудність в даній категорії справ та визначає підсудність цих справ місцевими загальними судам міста Києва.

Однак, застосовувати положення Закону № 1207-VII недопустимо, оскільки *такий закон не є тим нормативно – правовим актом на підставі якого здійснюється цивільне судочинство у відповідності до ст. 2 ЦПК.*

Приймаючи Закон № 1207-VII, законодавець не врахував те, що перелік НПА на підставі яких здійснюється цивільне судочинство є вичерпним та необхідності внесення відповідних змін до ЦПК, який по суті встановлює порядок здійснення цивільного судочинства. Тобто, *Закон № 1207-VII не є законодавчим актом на підставі якого судам дозволяється здійснювати цивільне судочинство, в т.ч. і визначати підсудність окремих категорій справ.*

Більш того, в ЦПК не передбачено право судді суду вищої інстанції визначати підсудність тої чи іншої справи у випадку підсудності справ місцевим судам, які розташовані на тимчасово окупованій території – АРК.

А, так як ст. 19 Конституції України суд (суддя) зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, визначення підсудності у такому випадку не *є належною процесуальною процедурою та не відноситься до повноважень апеляційного суду.*

Неприпустимо також і застосування процесуального закону за аналогією, оскільки приймаючи ухвали про визначення підсудності апеляційний суд м. Києва явно виходить з подібних положень ст. 108 ЦПК. Але, ні Конституцією, ні ЦПК не передбачено можливість застосування аналогії процесуального закону при здійсненні цивільного судочинства. А, оскільки ЦПК не визначено

порядок розгляду клопотань про визначення підсудності справ, які підсудні судам на тимчасово окупованій території – відповідно судді апеляційного суду і **не мають права навіть приймати до розгляду такі клопотання.**

Необхідно також зважити і на те, що вказана судова практика порушує загальні принципи права: рівності і справедливості та принцип верховенства права, і одну із його складових – принцип правової визначеності.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Основного Закону України). Конституційний Суд України в абзаці другому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року N 15-рп/2004 зазначив, що верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки.

Конституційний Суд України у Рішенні від 22 вересня 2005 року N 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками вказав, що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

Зокрема, системно – логічний аналіз положень ст. ст. 2, 114 ЦПК та ст. 12 Закону № 1207-VII не дає можливості однозначно прийти до висновку, яку правову норму застосовувати при визначеності підсудності справ, що впливають із нерухомого майна, яке знаходиться на тимчасово окупованій території АРК. Так як, ст. 114 ЦПК та ст. 12 Закону № 1207-VII фактично по – різному вирішують ці питання, що і стало підставою неоднакового застосування процесуального закону при визначеності виключної підсудності справ. Як наслідок, очевидно, що ***зазначені положення ЦПК та Закону № 1207-VII не відповідають вимогам ясності і недвозначності правової норми, тим самим і не відповідають принципам рівності та справедливості.***

Так само, ст. 114 ЦПК та ст. 12 Закону № 1207-VII не забезпечують забезпечення передбачуваності застосування правових норм. Апеляційний суд м. Києва, визначаючи підсудність справ, що впливають із нерухомого майна розташованого в АРК прямо посилається на ст. 12 Закону № 1207-VII, але застосування положень даного закону є неможливим, оскільки він не включений до переліку НПА на підставі яких здійснюється цивільне судочинство (ст. 2 ЦПК). Натомість, ***апеляційний суд з незрозумілих причин,***

жодного разу не звернув увагу на частину першу ст. 114 ЦПК, яка по іншому визначає підсудність справ, що впливають із нерухомого майна розташованого в АРК, внаслідок чого, порушується принцип правової визначеності.

Проаналізувавши природу даних положень чинного законодавства, стає зрозумілим, що виникла юридична колізія, яка має темпорально – ієрархічний характер. Однакові за своєю суттю юридичні відносини по – різному врегульовано юридичними нормами, які прийняті в різний час та знаходяться на різних щаблях в ієрархічній (вертикальній) структурі законодавства і тому мають різну юридичну силу.

Так, частиною першою ст. 114 ЦПК (який має вищу юридичну силу в порівнянні із законом) підсудність справ, що впливають із нерухомого майна розташованого в АРК, визначено однозначно – за місцем знаходження майна (судам АРК). Однак, абзацом 1 частини першої ст. 12 Закону № 1207-VII (який прийнятий пізніше) ці ж правовідносини врегульовані вже по – іншому: підсудність даної категорії справ визначається за загальними місцевими судами м. Києва.

Внаслідок такої юридичної колізії виникло і неоднакове застосування судами частини першої ст. 114 ЦПК: після вступу в силу Закону № 1207-VII, апеляційний суд м. Києва фактично протиправно змінює підсудність в справах, що впливають із нерухомого майна розташованого в АРК; в той час як до вступу в силу такого закону, положення частини першої ст. 114 ЦПК застосовувались однозначно – дана категорія справ підсудна судам за місцем розташування нерухомого майна.

Підсумовуючи викладене, з метою уникнення в подальшому неоднакового застосування судами процесуальних норм щодо виключної підсудності окремої категорії справ у зв'язку із прийняттям Закону № 1207-VII, виникає практична необхідність надати офіційне тлумачення частини першої ст. 2, частини першої ст. 114 Цивільного процесуального кодексу України та абзацу 1 частини першої ст. 12 Закону № 1207-VII.

Керуючись п. 2 ст. 150 Конституції України, п. 4 ст. 13, 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОШУ:

- 1. Надати офіційне тлумачення частини першої ст. 2 ЦПК щодо можливості здійснення цивільного судочинства на підставі інших законів, ніж ті, що визначені в ст. 2 ЦПК, зокрема Закону № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»**
- 2. Надати офіційне тлумачення частини першої ст. 114 Цивільного процесуального кодексу України та абзацу 1 частини першої ст. 12 Закону № 1207-VII «Про забезпечення**

прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», щодо того:

- *яким саме положенням чинного законодавства: частиною першою ст. 114 Цивільного процесуального кодексу України чи абзацом 1 частини першої ст. 12 Закону № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» слід керуватися судам при визначенні підсудності справ, що виникають із нерухомого майна, яке знаходиться на території Автономної Республіки Крим;*
- *чи відноситься до повноважень апеляційного суду м. Києва визначення у контексті частини першої ст. 114 ЦПК підсудності справ, що виникають із нерухомого майна, яке знаходиться на території Автономної Республіки Крим.*

«10» листопада 2014 року

Д.М. Щербань